

**КОМПОНЕНТНИЙ СКЛАД СЛОВОТВІРНИХ
ПАРАДИГМ ДІЄСЛІВ ХРЕСТИТИ ТА ХРИСТИТИ
В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ**

*У статті встановлено компонентний склад словотвірних парадигм дієслів **хрестити** та **христити** в українській мові з метою, по-перше, з'ясування словотвірних можливостей цих дієслів, а по-друге, виявлення системності коригування літературного слововжитку з ними. Увесь обсяг девербативів структуровано за морфологічними зонами – субстантивною, вербальною та ад'ективною; визначено континуум словотвірних значень їх та інвентар словотворчих засобів для реалізації цих значень; описано здатність дериватів виражати додаткові семантичні відтінки; простежено можливість кодериватів розвивати синоніміїні відношення.*

***Ключові слова:** словотвірна парадигма, морфологічна зона, словотвірне значення, транспозиційне значення, мутаційне значення, модифікаційне значення, семантична позиція, словотворчий формант, твірна основа, дериват, девербатив.*

***Постановка проблеми.** Одним з важливих завдань основоцентричного напрямку дериватології, який набуває популярності в лінгвоукраїністиці й щоразу збільшує свої просторові межі, охоплюючи різні кваліфікаційні рівні – від лексико-граматичного (він водночас може поєднуватись зі словотвірним) до лексико-семантичного, є планомірне вивчення словотвірного потенціалу слів з метою продемонструвати можливості тієї чи тієї твірної основи продукувати похідні одиниці, що передбачає з'ясування частиномовного статусу утворених слів, встановлення континууму їхніх словотвірних значень, виявлення інвентарю словотворчих засобів для реалізації цих значень, окреслення причин нереалізації певної семантики тощо. Водночас механізми аналізу фактичного матеріалу з опертям на твірну основу як засадничий принцип основоцентричного аспекту дають змогу визначити параметри площин однойменних слів з різним обсягом лексико-семантичних варіантів, що сприяє чіткій кваліфікації статусу їхніх вершин – варіанти одного слова, багатозначні слова чи утворені внаслідок розпаду полісемії омоніми.*

Адекватний основоцентричному напрямкові дослідження парадигматичний підхід передбачає виокремлення конкретних і типових словотвірних пара-

дигм, кожна з яких зокрема і обидві загалом засвідчують динамічний розвиток вершинного слова. Типова словотвірна парадигма фіксує більшою мірою континуум словотвірних значень девербативів різної частини мовної належності, тоді як конкретна – кількість девербативів, що здатні виражати ту саму семантику, їхні значеннєві нашарування та можливість виражати різні системні відношення, розвиток яких іноді зумовлює з'яву нової одиниці.

Об'єктом дослідження у пропонованій розвідці є словотвірна парадигма дієслів *хрестити* і *христити* в українській мові.

Аналіз останніх досліджень. Щодо етимології дієслів *хрестити* і *христити*, позначуваних ними реалей чи понять та набору похідних від них слів серед науковців, безпосередніх користувачів богословською термінолексикою, а також звиклих носіїв української мови немає однастайності. У сучасних тлумачних словниках української мови ці дієслова вважають варіантами одного слова з тим самим обсягом лексико-семантичних варіантів (СУМ, XI, 141; ВТССУМ, 1572). Подібно кваліфіковано їх і в етимологічному словнику української мови (ЕСУМ, VI, 209).

Водночас лише голосний звук [e], який засвідчує зв'язок зі знаком *хреста* як символом християнства, повинен вживатися в корені споріднених слів до дієслова *хрестити*, на думку авторів етимологічних словників російської мови (ЭСРЯ Пр., 383; ЭСРЯ Фас., 374). Таку саму позицію підтримують схм. Венедикта (Щурат-Глуха) [20, 32] та інші упорядники Термінологічно-правописного порадника для богословів і редакторів богословських текстів [21], автор Словника церковно-обрядової термінології (СЦОТ, 139), а також інші лінгвісти, які у своїх студіях розглядали питання, пов'язані із цією лексемою, зокрема: А. Данілова, що вивчала параметри словотвірного гнізда з вершиною *хрест* у процесі історичного розвитку української мови [6, 147], І. Бочарова та С. Єрмоленко, які досліджували лексико-семантичні, граматичні особливості назв релігійних свят [3; 8, 39 – 47], Н. Плотнікова, яка опрацьовувала концепт Водохреще у релігійній картині світу [15, 312 – 322], І. Ворона, яка простежувала словотвірно-морфологічну синонімію в українській церковно-релігійній термінології [4, 183 – 184] та ін.

Проте на позначення реалей та релігійних понять, номінованих дієсловом *хрестити* й похідними від нього одиницями, як деякі представники духовенства, так і науковці використовують дієслово *христити* з власним набором похідних. Наприклад, О. Горбач, Г. Лозко, Н. Полонська-Василенко у своїх працях послуговуються лише ними [5, 95; 13, 254; 16, 111 – 116].

На противагу цьому лінгвіст З. Козирева аргументовано, з наведенням різних історичних матеріалів, покликанням на необхідні лексикографічні джерела обстоює існування в мові двох дієслів *хрестити* і *христити* та відповідно їхніх девербативів. Авторка доходить висновку, що часте поплутання слововжитку дієслів *хрестити* й *христити* зумовлене змішуванням значення описуваних понять чи реалей або незнанням чи невизнанням їхньої мотивувальної бази. Дослідниця чітко розмежовує семантику цих вербативів. Дієслово *хрис-*

тити, етимологічно пов'язане з грец. βαπτίζω, що буквально означає «занурювати» (з метою духовного очищення і в результаті приєднання до Христової віри), подає з такими значеннями: 1. Здійснювати над ким-небудь обряд хрещення // Навертати в християнство через обряд хрещення. 2. Бути хрещеним батьком або хрещеною матір'ю у кого-небудь під час обряду хрещення. 3. *перен., розм.* Піддавати тяжким випробуванням. 4. *розм.* Давати прізвисько, кличку // Лаяти, сварити [10, 112]. За дієсловом *хрестити*, похідним від іменника *хрест*, закріплює значення: 1. Рухом правої руки робити знак хреста над ким-небудь, чим-небудь. 2. *заст.* Закреслювати хрест-навхрест, перекреслювати // *перен.* Бити, шмагати куди завгодно і як завгодно [10, 113].

Немає однакості у вживанні дієслів *хрестити* та *христити* й серед перекладачів Біблії: слово *хрестити* і відповідно похідні від нього утворення зафіксовано в перекладах П. Куліша, І. Нечуя-Левицького, І. Пулюя [18, 354], Р. Турконяка [2, 998]; дієслово *христити* мотивує низку лексем, зокрема *христитися*, *Христитель*, *охристити*, *перехристити*, у перекладах І. Огієнка [1, 1188], І. Хоменка [19, 1117].

Часто функціонування дієслова *христити* і похідних від нього слів пов'язують з впливом на сакральний стиль діаспорної літератури або ж лексики чи мовних штампів інших конфесій, що дає змогу акцентувати на «диференціації з іншими культовими організаціями або формуванні визначальних ознак власної конфесії» [24, 178].

Наведені факти дають підстави констатувати, що в українській мові загалом усталилося використання дієслова *хрестити* і відповідних девербативів. Проте водночас помітним стає коригування усталеного літературного вжитку – вирізнення, з одного боку, дієслова *хрестити* та варіанта або самостійного слова з відповідною йому мотивацією *христити* на позначення обряду і з іншого – дієслова *хрестити* із семантикою «осінення себе, когось чи чогось». З'ясування словотвірного потенціалу з оперттям на твірну основу як типологізувальний чинник цих вербативів на сучасному етапі дозволить виявити регулярність та поширеність змін і водночас окреслити межі площини використання девербативів кожної словотвірної парадигми.

Мета пропонованої розвідки – установити компонентний склад словотвірної парадигми дієслів *хрестити* і *христити* з визначенням континууму словотвірних значень їхніх девербативів і в результаті виявити ступінь коригування слововжитку вершинних дієслів та їхніх похідних у сучасній українській мові.

Виклад основного матеріалу. Дієслово *хрестити*, за даними лексикографічних джерел, експлікує значення: 1) здійснювати над ким-небудь обряд хрещення // навертати іновірців у християнство через обряд хрещення; 2) бути хрещеним батьком або хрещеною матір'ю в кого-небудь під час обряду хрещення; 3) рухом правої руки зображувати знак хреста над ким-, чим-небудь; 4) *перен., розм.* давати прізвисько, називати кого-, що-небудь якимись словами; лаяти (СУМ, XI, 141; ВТССУМ, 1572). Обсяг семантичної структури дієслова

христити, згідно з тлумачними словниками української мови, збігається з обсягом дієслова *хрестити* (СУМ, XI, 147; ВТССУМ, 1573), проте здатність цього дієслова реалізувати третій лексико-семантичний варіант, як нам видається, зведено до мінімуму. Тому логічним було б, на нашу думку, на роль вершини другої словотвірної парадигми виокремити дієслово *хрестити* (*хрестити*₂¹) із прозорою семантикою «рухом правої руки зображувати знак хреста над ким-, чим-небудь» (третій лексико-семантичний варіант поданого в тлумачних словниках дієслова *хрестити*), що мотивує відповідний набір похідних одиниць. У межах першої словотвірної парадигми розглянути дві підпарадигми – з вершинними дієсловами *хрестити* (*хрестити*₁) і *христити*, які експлікують лексико-семантичні варіанти «здійснювати над ким-небудь обряд хрещення (і хрищення)» і «бути хрещеним (і хрищеним) батьком або хрещеною (хрищеною) матір'ю в кого-небудь під час обряду хрещення (і хрищення)», та порівняти їхній компонентний склад з метою виявлення поширеності у слововжитку кореня *христ-* для реалізації цих варіантів та окреслення причини цієї поширеності.

Наповнення конкретної словотвірної парадигми дієслів *хрестити*₁, *христити* і *хрестити*₂ є різним: для перших двох дієслів характерна тризонна (субстантивна, вербальна та ад'єктивна) словотвірна парадигма, тоді як для третього – двозонна (субстантивна і вербальна).

Субстантивну зону дієслова *хрестити*₁ сформували девербативи із семантичними позиціями «опредметнена дія», «суб'єкт дії», «приміщення для виконання дії», «інструмент (засіб) виконання дії».

Транспозиційне словотвірне значення «опредметнена дія (процес, стан)» реалізують практично усі дієслова в сучасній українській мові. Показовими щодо цього є словотвірні парадигми дієслів конкретної фізичної дії, оскільки зазвичай для експлікації транспозиційного (або й транспозиційно-мутаційного) значення в них наявні деривати, які постали за допомогою кількох словотвірних засобів [11, 111 – 114, 206 – 209].

До субстантивної зони словотвірної парадигми з вершиною *хрестити*₁ увійшли три девербативи із цією семантикою. Дериват *хрещення*, утворений додаванням до твірної основи варіанта суфікса *-нн-* – *-енн-*, засвідчений Словниками української мови з двома значеннями: 1) релігійний обряд, що його відправляють над новонародженими або дорослими на знак прилучення їх до християнської церкви; 2) те саме, що Водохреще (СУМ, XI, 143; ВТССУМ, 1572), яке в інших джерелах подають як Водохреща / Водохрещі, Богоявлення / Богоявління, Йордань, Водосвяття [9, 109; 15, 313], чи Хрещення Господа Бога і Спаса нашого Ісуса Христа (СЦОТ, 140). Наведені дефініції в площині більшою мірою загальнокультурної сфери свідчать радше про розвиток вторинних, мутаційних словотвірних значень – відповідно сукупності священнодій,

¹ З метою чіткої диференціації дієслово *хрестити* із семантикою «рухом правої руки зображувати знак хреста над ким-, чим-небудь» у роботі позначено індексом 2, тоді як дієслово *христити* зі значенням «здійснювати над ким-небудь обряд хрещення і т.д.» – індексом 1.

які становлять обряд Хрещення, напр.: *Усі представники магістерської Реформації, як і представники історичних церков, додержувались практики хрещення немовлят, але кожна група обгрунтовувала її по-різному* (Історія релігії в Україні), та релігійного свята, напр.: *Хрещення Господнє – велике свято, яке в народі має назву Йордан, або Водохреща* (В. Садовнича).

Водночас функціонування дієслова *хрестити*₁ в іншому, безпосередньо богословському контексті дають підстави для виокремлення ще двох значень цього девербатива – відповідно транспозиційного та транспозиційно-мутаційного, що максимально пов'язані із семантикою грецького слова-етимона βαπτίζω, тобто «занурювати», як одним із варіантів потрактування дієслова *хрестити*:

– дія, акт, у результаті яких відбувається «занурення у стан» з подальшою зміною внутрішнього стану учасника, напр.: *Хрещення Духом Святим це ніщо інше, як повне занурення в благодать Всесвятого Духа* (З проповідей Єпископа Олега Ведмеденка);

– священнодія як елемент богослужіння Таїнства, яка полягає в занурюванні в освячену воду або поливанні освяченою водою охрещуваного, що її супроводжують виконанням відповідних молитов (СЦОТ, 140), напр.: *Обряд складається з хрещення і миропомазання. З хрещенням ми стаємо Христовими і в нашому серці закарбовуються істини богопізнання. А через таїнство миропомазання (помазання святою мирою) сходять дари Святого Духа – любов, терпіння, милосердя, прагнення до богопізнання, до пошуку істини* (<http://www.kray.ck.ua/suspilstvo/rodina/item/7657-scho-varto-znati-pro-hreschennya?tmpl=component&type=raw#.V677zzFkjIU>).

Крім цього, іменник *хрещення*₁ виражає вторинне значення «офіційне прийняття Київською Руссю християнської віри, яке відбулося 988 р. за князювання Володимира Великого» [9, 624], напр.: *У той благословенний, по вінця залитий сонцем і теплом день, коли кияни стояли в Почайні, приймаючи святе хрещення, ніхто не бачив, як із Києва втікали волхви, жреці, чаклуни й віщунни...* (К. Мотрич). Можливість реалізації ще одного лексико-семантичного варіанта розширює діапазон експлікації вторинних мутаційних значень цим девербативом, що дає підстави висновувати про розвиток його семантичної структури.

У субстантивній зоні словотвірної парадигми дієслова *хрестити* семантичну позицію «опредметнена дія» реалізують лише два деривати. Іменник *хрещення*, який постав за допомогою суфікса **-енн-**, дублює всі наведені дефініції іменника *хрещення*, утвореного тим самим формантом, але мотивованим дієсловом *хрестити*₁, пор. (відповідно): 1. *Михайло Брачевський пише, що християнська практика не знала обряду хрещення покійних: прилучення до християнства мусило здійснюватися тільки за умови свідомого волевиявлення* (Г. Лозко). 2. *Дві події зворушили народ ізраїльський. Це народження Христа й проповідь Іоана Христителя, що завершилась хрещенням Господнім в Йордані. Отже, перше явлення Бога – це Різдво, а друге – це Хрещення* (І. Власовський). 3. *У часі хрещення Христа з'явилися три особи Божі: Бог Отець*

проявив себе голосом, Бог Син – у людському тілі, Бог Дух Святий – у формі голуба (В. Пасіка). 4. Через **хрищення** і миропомазання охрищений бере участь у місії самого Ісуса Христа, Месії і Спасителя (З апостольського повчання Святішого Отця Івана Павла II). 5. Масове **хрищення** киян за літописною традицією відбулося 1 серпня 988 у Дніпрі, або в його притоці Почайні (В. Кубійович).

Іншим експлікатором дериваційного значення «опредметнена дія» у словотвірних парадигмах дієслів *хрестити*₁ і *христити* слугує малопродуктивний формант **-н(-и)**. За допомогою нього утворюються так звані іменники *pluralia tantum*, у семантиці яких зазвичай актуалізовано характер дії – узвичаєної, традиційної, пов'язаної з певними важливими моментами в житті людей [17, 74], пор.: *хрестини* і *христини*. У сучасних тлумачних словниках дефініції цих девербативів збігаються: християнський церковний обряд хрещення (чи хрищення), а також частування, святкування після цього обряду (СУМ, XI, 140, 147; ВТССУМ, 1572), напр.: *Скандал! І хоч **хрестини** відбувалися зовсім не в соборі, а десь на селищі, підпільно, в кочівного прилюдного попа, проте відповідальний товариш гнів свій чомусь саме на соборі зосередив, до нього люття наливсь* (О. Гончар) і *На **хрестинах**, як звісно, без горівки не обійдеться...* (Б. Лепкий); *На **хрестинах** бабі-повитусі також відводиться почесна роль* (Г. Лозко).

Синтез обох лексико-семантичних варіантів в одному слові часто є ознакою розвитку вторинного значення «час перебігу дії», напр.: *Сонька старша невдовзі після **хрестин** відвезла яблуко у «Зубрівку» і віддала його Магді* (Г. Вдовиченко); *Я підскоком побіг до комоди, тихенько витягнув з неї дитячу скарбничку, вийняв з неї червінця, що валявся там ще з **хрестин**...* (В. Кравченко).

Словотвірне значення «суб'єкт дії» у словотвірних парадигмах дієслів *хрестити*₁ і *христити* реалізує приблизно однакова кількість девербативів. Іменник *хреститель*, утворений від дієслова *хрестити*₁ за допомогою суфікса **-тель**, виражає конкретне значення «той, хто здійснює обряд хрещення» (ВТССУМ, 1572). Цей дериват здебільшого вживається як назва християнського святого Іоанна Предтечі, напр.: *Предтечею Ісуса Христа був Іван **Хреститель*** (Г. Кожолянко); *Іван **Хреститель** – один із найславетніших пророків, який у Біблії поєднує святих ветхозавітних пророків із новозавітними* (І. Ігнатенко).

Мотивований дієсловом *христити* девербатив *христитель* сучасні словники не фіксують, хоча це слово з ідентичним значенням до значення іменника *хреститель*, поширене в різних джерелах, напр.: *Вони [двері] складаються з 28 барельєфних панелей, що відображають життя Івана **Христителя**, богословські та моральні чесноти* (За о. Володимиром Волошином); *Пророк Іван **Христитель** належить до нечисленної групи святих, яких Церква вшановує не тільки у день їхньої смерті – відходу до вічності, а й у день їхнього народження* (З проповіді о. Михайла Чижовича). Автори деяких розвідок вважають єдино правильним уживання слова *христитель*, бо воно більшою мірою виявляє зв'язок з дією, яку чинив Іоанн з людьми, – зануренням у воду з метою публічного каяття у своїх гріхах і духовного очищення. Щобільше, в

перекладі з давньогрецької Ἰωάννης ο Βαπτιστής означає «той, хто купає, занурює», тобто хрестить [10, 105; 7, 164].

Виразником семантичної позиції «місце дії» у дериватах, мотивованих дієслівними основами, традиційно слугує суфікс **-льн-** [14, 106 – 107; 11, 116]. У словотвірних парадигмах дієслів *хрестити*₁ і *хрестити* наявні похідні одиниці із цим словотвірним значенням, оскільки семантика вихідного дієслова логічно передбачає конкретизацію місця, де відбувається названа дія, пор.: *хрестильня* і *хрестильня*, напр.: *Відчинені двері **хрестильні** запрошують заглянути досередини, на її старі мозаїки...* (М. Грушевський) і *У Православному баптистерії (**хрестильні**) в Равенні (449 – 485) маємо в куполі зображення Хрещення в Йордані (Богоявлення), дванадцять апостолів, але й багато символічних зображень* (В. Ярема). Характерно, що жодна з наведених ілюстрацій дериватів *хрестильня* і *хрестильня* не відповідає дефініціям, поданим у сучасних тлумачних словниках української мови та й у відповідних богословських термінологічних працях, пор.: *хрестильня* (чи *хрестильня*) – посудина з водою, в яку опускають дитину під час церковного обряду хрещення (чи хрещення); купіль (СУМ, XI, 140; ВТССУМ, 1572; СЦОТ, 139). Річ у тім, що впродовж історії християнства з практичних міркувань принципи спорудження і розмір хрестильної (чи хрестильної) купелі змінювався. Спершу з огляду на те, що хрещення (чи хрещення) приймали здебільшого дорослі люди, а також масовий характер звершення обряду, купелі були великі за розмірами і різні за формою – квадратними, прямокутними, круглими або набували форми шестигранника, восьмигранника чи хреста. Їх вмуровували в підлогу. А отже, для цього необхідне було відповідне місце. З цією метою споруджували прибудови до храму або окремі будівлі, призначені для здійснення обряду. У запропонованих вище реченнях-ілюстраціях дериватами *хрестильня* і *хрестильня* названо такі споруди. Згодом відпала необхідність у великих розмірах самих купелей і водночас будовах, де їх розміщували, бо більшість людей хрестилися (чи хрестилися) ще в дитячому віці. Купіль набула форми великої посудини, яку на сучасному етапі й називають *хрестильнею* (і *хрестильнею*). Власне це значення і фіксують сучасні тлумачні словники.

Із семантикою того, що на сучасному етапі називають *хрестильнею* (і *хрестильнею*), у мові вживається також слово *хрестильниця* (і *хрестильниця*) (СУМ, XI, 140; ВТССУМ, 1572; СЦОТ, 139), пор.: *Старанням реставраторів **хрестильня** була ретельно очищена від тиньку і відновлена* (В. Гаюк) і – *Тільки ж ви говорили, що з пенсії **хрестильницю** перефарбуєте. Ну, та нічого, **хрестильниця** і так постоїть* (В. Мастерова); *...в цей день також цілком обслуговували самі діти: старшенькі несли хрест, фореньги, образи, свічі та виносили й **хрестильницю**, в яку наливали воду для освячення, коли свячення води проводилось у церкві* (С. Килимнюк). Проте в деяких джерелах за цим словом закріплена ще й семантика «споруда або частина храму в Київській Русі, яка призначена для обряду хрещення» [22, 334], напр.: *У східній частині притвору знаходилося захрести, у західній – баптистерій (**хрестильниця**), при розкопках*

якого знайдено фрагмент нижньої частини заглиблення **хрестильниці** з вапнякового блоку. (В. Кононенко). Тому зв'язок обох понять – споруди і купелі в цій споруді – очевидний. А те, що один з лексико-семантичних варіантів на сьогодні перейшов до пласту пасивної лексики, на нашу думку, мало б відобразитися тлумачними словниками – принаймні маркуванням «заст.», оскільки серед ілюстративного матеріалу є часто вживаними слова *хрестильня* (і *хрестильня*), *хрестильниця* (і *хрестильниця*) на позначення будівлі (споруди).

У субстантивній зоні дієслова *хрестити*₂ семантичну позицію «опредметнена дія» експлікує іменник *хрестіння*, утворений за допомогою іншого варіанта суфікса **-нн-** – **-інн-**. Цей девербатив не зафіксовано у лексикографічних джерелах, проте приклади вживання його в контекстах засвідчують реалізацію ним цього словотвірного значення, напр.: *Забувши й про хрестіння, він [дружинник] ухопився тепер за палицю, спробував висмикнути її з руки Сивоока...* (П. Загребельний); *Зручніше цю молитву проказувати подумки, без хрестіння рукою в ті хвилини, коли душа хвилюється і потребує підтримки* (В. Рубан). На базі основного транспозиційного значення «опредметнена дія» розвинулося вторинне словотвірне значення «результат дії», яке кваліфікують як транспозиційно-мутаційне, напр.: *І хлопець наново згадав матір, її тремторуке хрестіння – це вона робила завше, коли на щось очікувала в житті* (Р. Іванчук); *Оте хрестіння цілою долонею здавалось йому [отцю Григорію] таким бридким, що він аж плюнув* (І. Білик).

Зрідка значення предметної дії у цій словотвірній парадигмі реалізує девербатив *хрещення*, що постав за допомогою суфікса **-енн-**, напр.: *А були й такі..., що узяли собі за моду відмолювати безчинства й ледь зводили обважнілі каблучками пальці трохи вище пупа, ліниво креслячи у повітрі асиметричні фігури, не маючи й гадки про істинну значимість хрещення...* (В. Андрусів).

Континуум вербальних зон словотвірних парадигм дієслів *хрестити*₁ і *хрестити* приблизно однаковий.

Від дієслів *хрестити*₁ і *хрестити* із семантикою «здійснювати над ким-небудь обряд хрещення (і хрищення)» утворюються перфективи *охрестити* і *охрестити*, *перехрестити* і *перехрестити*, *похрестити* і *похрестити*, *хреститися* і *хреститися*.

Девербативи *охрестити* і *охрестити* та *похрестити* і *похрестити*, що постали відповідно за допомогою префіксів **о-** і **по-**, експлікують загальнорезультативне значення «справити обряд хрещення (і хрищення) над ким-небудь», тобто виражають результативну дію, яку доведено до певної внутрішньої межі, напр.: *Середичу ще й десяти років не було, як його охрестили* (Я. Ярош) і *Тоді Володимир похрестив усіх* (Я. Ярош); *Карл Великий... після тридцятилітніх жорстоких воєн подолав і охрестив саксів, а за ними почав християнізувати і західних слов'ян* (І. Качуровський) і *Похрестила сина і дала йому ім'я Зенон* (М. Савчин).

Дієслово *охрестити* і *охрестити* реалізує водночас значення «дати ім'я, назвати під час обряду хрещення» (СУМ, V, 826; ВТССУМ, 870), напр.: *Мотря*

Будна, думав я, **охрестила** його Іваном, дала йому своє прізвище (Б. Харчук). На противагу цьому, перфектив *похрестити* (і *похристити*), крім загальнорезультативного значення, розвиває також дистрибутивну словотвірну семантику, позначаючи «справити обряд хрещення (і хрищення) всіх чи багатьох» (СУМ, VII, 458; ВТССУМ, 1095), напр.: *За якийсь місяць похрестили усіх в селі* (І. Білик).

Від вершинного дієслова *хрестити*₁ (і *христити*) за допомогою префікса **пере-** утворене дієслово *перехрестити* і *перехристити* зі словотвірним значенням «навертати до іншої християнської віри, вдруге здійснюючи обряд хрещення (і хрищення)» (СУМ, VI, 316; ВТССУМ 934) або повторно проводити обряд з огляду на те, що дотримано було не всіх таїнств або обряд здійснювався з порушенням усталених канонів // давати нове ім'я, здебільшого постригаючи в монахи, напр.: – *Та ще он про що пише нам один протопоп з Чернігова: пішла ніби чутка, що московський патріарх Никон думає заново **перехрещувати** нас всіх на Україні, бо ми хрещені через обливання водою; наче не все одно, чи облити дитину водою, чи поринути її з головою у воду: благодать Божя дається й через обливання, бо це тільки форма сакраменту* (І. Нечуй-Левицький); *Він [Маломир] походив із старого древлянського роду Турів, проте тутешні бояри ще вітця його **перехрестили** на Турика* (Я. Яріш); *Мати, що підкинула дитя до притулку, назвала його Ніною, як оце й ти зवेशся, а я, щоб мати не знала до неї ходу, **перехрестила** Онисею* (Д. Гуменна).

За допомогою постфікса **-ся** від вершинних дієслів *хрестити*₁ і *христити* постали девербативи *хреститися* і *христитися* із семантикою «заснавати обряду хрещення (чи хрищення) // переходити в християнську віру через обряд хрещення (чи хрищення)», напр.: *Звісно, й у Давньої Русі були свої потужні контакти з Чорноморським світом. Але про них зазвичай знають – як там князь Олег ходив на Царгород чи Володимир, начебто **хрестився** у Херсонесі (він хрестився насправді ближче до Києва)* (А. Домановський); *Усі релігійні організації християнського спрямування зобов'язують своїх вірян **христитись** у воді, щоб потім називатися християнами* (В. Чорний).

Вербальна зона словотвірної парадигми з вершиною *хрестити*₂ вирізняється як своїм кількісним, та і якісним складом. Її сформували засвідчені лексикографічними джерелами девербативи *захрестити*, *охрестити*, *перехрестити*, *похрестити*, *схрестити*, *хреститися* і незасвідчені словниками *відхрестити*, *нахрестити*, *розхрестити*. Перфективи *захрестити*, *охрестити*, *перехрестити* передусім виражають загальнорезультативне значення, пов'язане з доведенням названої дії до її внутрішньої межі, напр.: *Він стояв і зляканими очима дивився на діда..., а його смутний погляд, на хрест, котрим **охрестив** себе дід* (Панас Мирний); *Цілитель мимовільно відступив крок і злякано **перехрестив** простір, наповнений дощем, людьми і сірим киселем* (Вал. Шевчук). Водночас дієслова *захрестити* і *перехрестити* здатні експлікувати ще мутаційне словотвірне значення «перетинати що-небудь упоперек, робити навхрест рухи ногами чи руками» із додатковими темпоральними нашаруваннями –

початку чи кінця дії, напр.: *На бабті в цей момент один матрос із прапорцями в руках вискочив наперед і захрестив ними в повітрі* (П. Панч).

Лише значення «робити навхрест рухи ногами чи руками або скласти їх у вигляді хреста» передає девербатив *хрестити*, що постав за допомогою префікса **с-**, напр.: *Данко відклав камеру, схрестив ноги, як той турок, і так сидів біля Дори увесь час, поки вона відсипалася за всі свої безсонні випрацьовані ночі* (Люко Дашвар). Дію, протилежну до названої, виражає утворене за допомогою префікса **роз-** дієслово *розхрестити*, напр.: « – ...*Боже, прости мені*», – *підвів голову, розхрестив руки та вказав церковникові взяти з собою свічку, щоб зачинити дяківню* (М. Могорита). В іншому контексті воно розвиває здатність виражати значення «випрямлятися, ставати дуже прямо, струнко», напр.: *Коли він [чорний чоловік] вже має пустити стіну і витягнути, розхрестити рамена, щоб заховати в них... постать дружини, він бачить, як з-поза неї раптом висовується щось маленьке в брунатному китарику й шапочці з вухами* (О. Лисяк).

Словотвірне значення девербатива *похрестити* (постав за допомогою префікса **по-**) як компонента словотвірної парадигми дієслова *хрестити*₂ докорінно відрізняється від семантики спільнозвучного девербатива у складі словотвірної парадигми дієслова *хрестити*₁. Багатозначний префікс **по-** тут є виразником квантитативних модифікацій – експлікує багатократність виконуваної дії, напр.: *Поклалася [Настя] в ліжку, похрестила подушку* (С. Васильченко).

До вербальної зони вершинного дієслова *хрестити*₂ входять також деривати *відхрестити*, *нахрестити*, кожен з яких розвиває свій діапазон значень. Зокрема, дієслово *відхрестити* позначає «хрестячись, намагатися відвести від когось нечисту силу», напр.: *...земля під руками холодніла в росі, хробачнею й бадиллям пахло, коли бабуся забідкалась «згорділи, любочки мої кохані, і Бог забув за вас, доглядає, щоб війну відхрестити, і твоїх дітей талан обійшов...»* (Є. Пашковський) або «перехрестити в іншу віру», напр.: *Мій панотець завжди каже, що побожність має бути неначе шкіра на нашому тілі. Не можна її вішати на вішалці ніколи... Як когось охрестили, то чи його можна відхрестити?* (З календаря доброго пастиря...). Девербатив *нахрестити* функціонує зі значенням «назвати, наректи», напр.: *Григорій Ключек, автор рецензованої монографії, присвяченої поетиці «Сонячних кларнетів», пішов своїм, опосередкованим шляхом – не нахрестив поетику Тичини ніяким новим найменням, але зате зробив цікаву спробу розкрити її у всій повноті, вдаючись до нового осмислення самого поняття поетики* (В. Назарук).

У словотвірній парадигмі дієслова *хрестити*₂ наявний дериват *хреститися*, що постав за допомогою постфікса **-ся**. Він експлікує дериваційну семантику «рухом правої руки зображувати знак хреста, звернений на себе» (ВТССУМ, 1573; СУМ, XI, 141), напр.: *Філігранно [Мефодій] складав пальці – тонкі, до важкої роботи не звиклі, мочив пучку у мармурову мису з водою при вході та й широко хрестився* (В. Андрусів).

Девербативи *хрестильний* і *христильний* сформували ад'єктивну морфологічну зону, яка, як зазначалося вище, характерна для вершинних дієслів *хрестити*₁ і *хрестити*. Утворені за допомогою суфікса **-льн-**, вони виражають по два словотвірних значення: 1) пов'язаний з обрядом хрещення (і хрищення), напр.: *Праворуч, біля **хрестильної** каплиці, був другий вітвар, пофарбований в червоний колір, з образом Пресвятої Діви (О. Стародуб) і Посланець римського імператора при цареві Олексію Михайловичу в 1661 р. зазначав, що багато хто з придворних ще мав по два імені – родові й **христильне** (Г. Лозко); 2) призначений для обряду хрещення (і хрищення), напр.: *...хрещений батько платив за хрещення і натільний хрестик, а хрещена мати дарувала **хрестильну** сорочку або відріз полотна (крижмо) (В. Борисенко) і Вони [Мати і тітка] вирізали дірку посередині для моєї голови, а потім підперезали мотузкою мою талію, щоб вийшло **христильне** вбрання (Дж. Брок).**

Ще по одному прикметникові в кожній словотвірній парадигмі постало внаслідок ад'єктивації спільнозвучних дієприкметників, пор.: *хрещений* і *хрищений*. Кожен з них здатен експлікувати по два словотвірних значення: 1) якого було піддано обряду хрещення (і хрищення), тобто який прийняв християнство || *рідко власт. християнам, православним, напр.: – Але ж, Баране, бійтеся Бога, що вам приснилося! – мовив він [Євгеній] лагідно. – Я **хрещений** чоловік, такий, як і ви. Відки мені до антихриста? (І. Франко) і – Що, дядьку, чуть за люд **хрищений**? Щось він нам біга, як скажений... (Ю. Косач); 2) стос. до обряду хрещення (і хрищення), пов'язаний з хрещенням (і хрищенням), напр.: *Педагог спонукає малят не відкладати цю справу, а виготовити подарунок для хрещеної мами або для **хрещеного** батька прямо зараз (В. Сухар) і А як побачив і почув, що майже всі ласкаво подивилися на мене, а моя **хрищена** мати – ще й розреготалася, то де їй поділися мої страхи (Д. Кислиця).**

Висновки. Виявлення компонентного складу словотвірних парадигм дієслів *хрестити*₁, *хрестити* і *хрестити*₂ дає підстави висновувати про передусім приблизну однаковість дериваційного потенціалу дієслів *хрестити*₁ і *хрестити*, реалізованого дериватами трьох морфологічних зон – субстантивної, вербальної і ад'єктивної. Щодо звукової і відповідно графічної відмінності між самими вершинними дієсловами і необхідності використовувати конкретне дієслово на позначення описуваних реалей, то, з огляду на різні причини, якими пояснюють їх існування (від трактування різних мотивацій до припущення помилкового первинного перекладу Біблії), дозволимо собі лише погодитися з фактом функціонування у мовленні двох дієслів і констатувати фрагментарні спроби коригування слововжитку з ними. Те, чи триватиме таке коригування далі і наскільки системним воно буде, залежить передусім від розуміння доцільності / недоцільності цього процесу, зокрема для східнослов'янської традиції, у якій християнські звичаї та обряди (серед усього й Таїнство хрещення, пов'язане з дією, названою вихідним дієсловом), супроводжуються знаком хреста як символом християнства.

Неоднаковість же компонентного складу словотвірних парадигм з вершинами *хрестити*₁ і *хрестити*₂ засвідчує поступовий процес розпаду полісемії, наслідком чого може стати утворення двох самостійних слів.

Література

1. Біблія, або Книги Святого Письма Старого і Нового Заповіту із мови давньоєврейської й грецької на українську наново перекладена : 988–1988 / пер. І. Огієнка. – 1523 с.
2. Біблія. Новий переклад / пер. о. Рафаїла (Романа Турконяка. – К. : Українське біблійне товариство, 2011. – 1214 с.
3. Бочарова І. В. Лексико-семантичні та граматичні параметри назв релігійних свят у сучасній українській мові : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / І. В. Бочарова. – К., 1999. – 17 с.
4. Ворона І. І. До питання словотвірно-морфологічної синонімії (на матеріалі церковно-релігійної термінології) / І. І. Ворона // Вісник Житомирського державного університету. – Житомир, 2011. – Вип. 57 : Філологічні науки. – С. 182–185.
5. Горбач О. Українська народна релігійно-християнська термінологія й лексика / Олекса Горбач // Термінографічна серія. № 7 : Бібліографія вчених-термінологів України / [ред. Б. Рицар, Р. Микульчук]. – Л. : Ліга-Прес, 2004. – С. 79–132.
6. Данілова А. Словотвірне гніздо з вершиною *хрест* у процесі історичного розвитку української мови / Алла Данілова // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : [зб. наук. праць / наук. ред. Б. І. Бунчук]. – Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2010. – Вип. 506–508 : Слов'янська філологія. – С. 143–151.
7. Делендик О. Креститель или хреститель? : [об одной ошибке в переводах Евангелий] / Олег Делендик // Київська старовина. – 2006. – № 6. – С. 163–166.
8. Єрмоленко С. С. Граматика геортонімів у текстах календарних паремій / С. С. Єрмоленко // Studia Linguistica : [зб. наук. праць]. – Вип. 4. – К. : ВПЦ «Київський університет», 2010. – С. 39–47.
9. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : [словник-довідник] / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.
10. Козирева З. Г. Рудиментарні нашарування в літературній мові / З. Г. Козирева // Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика. – 2002. – Вип. 5. – С. 104–113.
11. Кушлик О. П. Словотвірна парадигматика похідних дієслів в українській мові : [монографія] / О. П. Кушлик. – Дрогобич : Коло, 2014. – 384 с.
12. Кушлик О. П. Типологія словотвірних парадигм похідних дієслів в українській мові : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / О. П. Кушлик. – К., 2016. – 40 с.
13. Лозко Г. С. Українське народознавство / Г. С. Лозко. – 3-є вид., допов. та переробл. – К. : Вид-во «Артек», 2006. – 472 с.
14. Олексенко В. П. Словотвірні категорії іменника : [монографія] / В. П. Олексенко. – Херсон : Айлант, 2005. – 336 с.
15. Плотнікова Н. Концепт Водохреще у релігійній картині світу як засіб формування комунікативної компетенції / Наталія Плотнікова // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2008. – Вип. 3. – С. 312–322.

16. Полонська-Василенко Н. Історія України : у 2 т. Т. 1 : До середини XVII століття / Наталія Полонська-Василенко. – 3-тє вид. – К. : Либідь, 1995. – 672 с.
17. Родніна Л. О. Суфіксальний словотвір іменників / Л. О. Родніна // Словотвір сучасної української літературної мови. – К. : Наук. думка, 1979. – С. 57–118.
18. Святе письмо Старого й Нового Завіту / пер. Біблії П. Куліша, І. Нечуя-Левицького та І. Пулюя). – Британське та закордонне біблійне товариство, 1904. – 455 с.
19. Святе письмо Старого й Нового Завіту / пер. І. Хоменка. – Рим : Вид-во ОО Василян, 1963. – 1463 с.
20. Схм. Венедикта (Щурат-Глуха). Хрещення чи хрищення? // Єдиними устами. – 1998. – № 2. – С. 28–33.
21. Термінологічно-правописний порадник для богословів та редакторів богословських текстів / [гол. ред. Михайло Петрович]. – Львів, 2005. – 130 с.
22. Тимофієнко В. І. Архітектура і монументальне мистецтво : [терміни та поняття] / В. І. Тимофієнко ; Академія мистецтв України ; Інститут проблем сучасного мистецтва. – К., 2002. – 471 с.
23. Філарет (Патріарх). Проповіді. Т. 1 / Патріарх Філарет ; [авт. передм. ігумен Димитрій (Рудюк) ; ред. О. Вакуленко]. – К. : Видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 1999. – 536 с.
24. Чемеркін С. Г. Модифікація ознак сакрального стилю в Інтернеті / С. Г. Чемеркін // Наукові записки Національного університету «Острозька академія» : Серія «Філологічна». – Острог, 2008. – Вип. 10. – С. 176–184.

References

1. Bibliia, abo Knyhy Sviatoho Pysma Staroho i Novoho Zapovitu iz movy davnoievreiskoi i hretskoi na ukrainsku nanovo perekladena : 988–1988 / per. I. Ohiiienka. – 1523 s.
2. Bibliia. Novyi pereklad / per. O. Rafaila (Romana Turkoniaka). – K. : Ukrainske bibliine tovarystvo, 2011. – 1214 s.
3. Bocharova I. V. Leksyko-semantychni ta hramatychni parametry nazv relihiinykh sviat u suchasni ukrainskii movi : avtoref. dys. ... kand. filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukrainska mova» / I. V. Bocharova. – K., 1999. – 17 s.
4. Vorona I. I. Do pytannia slovotvirno-morfologichnoi synonymii (na materialii tserkovno-relihiinoi terminolohii) / I. I. Vorona // Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnogo universytetu. – Zhytomyr, 2011. – Vyp. 57 : Filologichni nauky. – S. 182–185.
5. Horbach O. Ukrainska narodna relihiino-khrystyianska terminolohiia i leksyka / Oleksa Horbach // Terminohrafichna seriia. № 7 : Bibliohrafiia vchenykh-terminolohiv Ukrainy / [red. B. Rytsar, R. Mykulchuk]. – L. : Liha-Pres, 2004. – S. 79–132.
6. Danilova A. Slovotvirne hnizdo z vershynoiu khrest u protsesi istorychnoho rozvytku ukrainskoi movy / Alla Danilova // Naukovyi visnyk Chernivetskoho natsionalnogo universytetu imeni Yurii Fedkovycha : [zb. nauk. prats / nauk. red. B. I. Bunchuk]. – Chernivtsi : Chernivetskyi nats. un-t, 2010. – Vyp. 506–508 : Slovianska filolohiia. – S. 143–151.
7. Delendik O. Krestitel ili hrestitel? : [ob odnoi oshibke v perevodah Evangelii] / Oleg Delendik // Kiivska starovina. – 2006. – № 6. – S. 163–166.

8. Yermolenko S. S. Hramatyka heortonimiv u tekstakh kalendarnykh paremii / S. S. Yermolenko // *Studia Linguistica* : [zb. nauk. prats]. – Vyp. 4. – K. : VPTs «Kyivskyi universytet», 2010. – S. 39–47.
9. Zhaivoronok V. V. Znaky ukraïnskoi etnokultury : [slovnyk-dovidnyk] / V. V. Zhaivoronok. – K. : Dovira, 2006. – 703 s.
10. Kozyrieva Z. H. Rudymentarni nasharuvannia v literaturnii movi / Z. H. Kozyrieva // *Aktualni problemy ukraïnskoi linhvistyky : teoriia i praktyka*. – 2002. – Vyp. 5. – S. 104–113.
11. Kushlyk O. P. Slovtvirna paradyhmatyka pokhidnykh diiesliv v ukraïnskii movi : [monohrafiia] / O. P. Kushlyk. – Drohobych : Kolo, 2014. – 384 s.
12. Kushlyk O. P. Typolohiia slovtvirnykh paradyhm pokhidnykh diiesliv v ukraïnskii movi : avtoref. dys. ... d-ra filol. nauk : spets. 10.02.01 «Ukraïnska mova» / O. P. Kushlyk. – K., 2016. – 40 s.
13. Lozko H. S. Ukraïnske narodoznavstvo / H. S. Lozko. – 3-ye vyd., dopov. ta pererobl. – K. : Vyd-vo «Artek», 2006. – 472 s.
14. Oleksenko V. P. Slovtvirni katehoriï imennyka : [monohrafiia] / V. P. Oleksenko. – Kherson : Ailant, 2005. – 336 s.
15. Plotnikova N. Kontsept Vodokhreshche u relihiïniï kartyni svitu yak zasib formuvannia komunikatyvnoi kompetentsii / Nataliia Plotnikova // *Teoriia i praktyka vykladannia ukraïnskoi movy yak inozemnoi*. – 2008. – Vyp. 3. – S. 312–322.
16. Polonska-Vasylenko N. Istoriiia Ukrainy : u 2 t. T. 1 : Do seredyny XVII stolittia / Nataliia Polonska-Vasylenko. – 3-tie vyd. – K. : Lybid, 1995. – 672 s.
17. Rodnina L. O. Sufiksalnyï slovtvir imennykiv / L. O. Rodnina // *Slovtvir suchasnoi ukraïnskoi literaturnoi movy*. – K. : Nauk. dumka, 1979. – S. 57–118.
18. Sviat'e pysmo Staroho i Novoho Zavitu / per. Biblii P. Kulisha, I. Nechuia-Levytskoho ta I. Puliua. – Brytanske ta zakordonne bibliine tovarystvo, 1904. – 455 c.
19. Sviat'e pysmo Staroho i Novoho Zavitu / per. I. Khomenka. – Rym : Vyd-vo OO Vasyl'ian, 1963. – 1463 s.
20. Skhm. Venedykta (Shchurat-Hlukha). Khreshchennia chy khryshchennia? // *Yedynymy ustamy*. – 1998. – № 2. – S. 28–33.
21. Terminolohichno-pravopysnyi poradnyk dlia bohosloviv ta redaktoriv bohoslovskykh tekstiv / [hol. red. Mykhailo Petrovych]. – Lviv, 2005. – 130 s.
22. Tymofiienko V. I. Arkhitektura i monumentalne mystetstvo : [terminy ta poniattia] / V. I. Tymofiienko ; Akademiia mystetstv Ukrainy ; Instytut problem suchasnoho mystetstva. – K., 2002. – 471 s.
23. Filaret (Patriarkh). Propovidi. T. 1 / Patriarkh Filaret ; [avt. peredm. ihumen Dymytrii (Rudiuk) ; red. O. Vakulenko]. – K. : Vydavnychi viddil UPTs Kyivskoho Patriarkhatu, 1999. – 536 s.
24. Chemerkin S. H. Modyfikatsiia oznak sakralnoho styliu v Interneti / S. H. Chemerkin // *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia» : Seriiia «Filolohichna»*. – Ostroh, 2008. – Vyp. 10. – S. 176–184.

Умовні позначення лексикографічних джерел

ВТССУМ – Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.

ГСУЛМ – Критська В. І., Недозим Т. І., Орлова Л. В., Пуздирева Т. К., Романюк Ю. В. Граматичний словник української літературної мови. Словозміна / В. І. Критська, Т. І. Недозим, Л. В. Орлова, Т. К. Пуздирева, Ю. В. Романюк ; [відп. ред. Н. Ф. Клименко]. – Видавничий Дім Дмитра Бураго, 2011. – 760 с.

ЕСУМ – Етимологічний словник української мови / [редкол. : О. С. Мельничук (голов. ред.) та ін.]. – К. : Наук. думка, 2012. – Т. 6 : У – Я / [уклад. Г. П. Півторак та ін.]. – 568 с.

ЕУ – Енциклопедія українознавства : Доповнення і виправлення : Перевидання в Україні : [словникова частина / ред. В. Кубійович]. – Львів, 2003. – Т. 11. – 398 с.

СУМ – Словник української мови : в 11-ти т. – К. : Наук. думка, 1970. – Т. I. – 799 с. ; 1971. – Т. II. – 550 с. ; 1972. – Т. III. – 744 с. ; 1973. – Т. IV. – 840 с. ; 1974. – Т. V. – 840 с. ; 1975. – Т. VI. – 832 с. ; 1976. – Т. VII. – 723 с. ; 1977. – Т. VIII. – 927 с. ; 1978. – Т. IX. – 916 с. ; 1979. – Т. X. – 658 с. ; 1980. – Т. XI. – 699 с.

СЦОТ – Пуряева Н. Словник церковно-обрядової термінології / Наталія Пуряева. – Львів : Свічадо, 2001. – 156 с.

ЭСРЯ Пр. – Преображенский А. Г. Этимологический словарь русского языка : в 2 т. / А. Г. Преображенский. – М. : Гос. изд-во иностр. и нац. словарей, 1959. – Т. 1. – 720 с.

ЭСРЯ Фас. – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : в 4 т. / М. Фасмер ; [пер. с нем. и доп. О. Н. Трубочёва]. – 2-е изд., стер. – М. : Прогресс, 1986. – Т. 2 (Е – Муж). – 672 с.

Кушлик Оксана. *Компонентный состав словообразовательных парадигм глаголов хрестити и христити в современном украинском языке.* В статье установлен компонентный состав словообразовательных парадигм глаголов **хрестити** и **христити** в украинском языке с целью, во-первых, выяснения словообразовательных возможностей этих глаголов, а во-вторых, определения регулярности корректирования литературного использования с ними. Весь объём девербативов структурирован морфологическими зонами – субстантивной, вербальной и адъективной; определен континуум словообразовательных значений и инвентарь средств для их реализации; описана возможность дериватов выражать второстепенные семантические оттенки; прослежен потенциал кодериватов вступать в синонимические отношения.

Ключевые слова: словообразовательная парадигма, морфологическая зона, словообразовательное значение, транспозиционное значение, мутационное значение, модификационное значение, семантическая позиция, словообразовательный формант, производящая основа, дериват, девербатив.

Kushlyk Oksana. *The composition of the word-building paradigms of the verbs хрестити and христити in the Ukrainian language.* The article investigates the component composition of the word-building paradigms of the verbs **хрестити** and **христити** in the Ukrainian language in order firstly to find out word-building capabilities of these verbs and secondly to reveal the system of correction of the literary usage with them. The whole set of particular deverbatives are

classified according to the morphological zones – substantival, verbal and adjectival; we determine the continuum of word-building meanings and inventory of word-building means for their realization; we also describe the ability of some deverbatives to express additional semantic shades; we trace the possibility of coderivatives to join synonymous relations.

Key words: *word-building paradigm, morphological zone, word-building meaning, transpositional meaning, mutational meaning, modificational meaning, semantic position, word-building format, stem, derivative, deverbative.*